

Strafkorting voor taalfouten?

Op derde Paasdag beslist de Tweede Kamer over wetsontwerp 32290 waarin de referentieniveaus voor Taal en Rekenen in het Nederlandse onderwijs geregeld worden.¹ CDA en SP hebben een motie ingediend waarin de regering wordt opgeroepen te bevorderen dat correcte spelling en grammatica op enigerlei wijze meetellen in de beoordeling van elk onderdeel van het centraal eindexamen.² Eerder had de Staatssecretaris de Vaste Kamercommissie in een nota laten weten dat zij daar niet voor voelt, maar dat zij het goed denkbaar acht dat scholen in het schoolexamen bij de beoordeling van de prestaties in andere vakken taalfouten meenemen.³ Dat kan dan leiden tot lagere cijfers voor het schoolexamen, hetzij voor het desbetreffende vak dan wel voor het vak Nederlands. Zij laat het aan de scholen over om hieromtrent in het kader van hun taalbeleid een lijn te ontwikkelen.

Op 1 april jongstleden zette NRC-Handelsblad dit Haagse nieuws in de krant, en dat vormde het startschot voor een lezersdiscussie.⁴ Sommige lezers reageerden vol ongeloof: is dit soms een april mop? Op de lerarenwebsite van Beter Onderwijs Nederland kon men de humor van deze NRC-grap ook wel inzien.⁵ Totdat men doorkreeg dat het de Haagse politici ernst is. Waarom zijn deze Haagse ideeën verwerpelijk?

1. Geen valide meting

De Haagse politici willen voorkomen dat aan examenkandidaten het diploma wordt toegekend, terwijl ze in normale taalgebruikssituaties niet bereid of in staat zijn foutloos Nederlands te schrijven. Daartoe wil men toetsen of de kandidaten in hun tentamenprestaties voor andere vakken, andere dan het vak Nederlands dus, bereid en in staat zijn foutloos Nederlands te schrijven. Zij gaan dan voorbij aan het feit dat een tentamensessie voor het vak Aardrijkskunde of Biologie geen normale taalgebruikssituatie is waarin op valide wijze de schriftelijke taalbeheersing Nederlands gemeten kan worden.

1.1 De Expertgroep Doorlopende Leerlijnen Taal en Rekenen is daar duidelijk over:⁶ volgens de commissie Meijerink moet in het kader van het eindexamen beoordeeld worden hoeveel fouten 'een leerling produceert in eigen teksten, nadat hij in de gelegenheid is geweest de tekst nog eens goed door te nemen en te corrigeren.' Want 'uit veel onderzoek blijkt dat de cognitieve belasting bij het schrijven van tekst zo groot is dat het niet mogelijk is tegelijkertijd aandacht te besteden aan inhoudelijke en vormelijke aspecten van formulering.' Een tentamensituatie van het vak Aardrijkskunde of Biologie, waarin *onder tijdsdruk* gepresteerd moet worden, leent zich dus niet voor valide meting van de schriftelijke taalbeheersing Nederlands.

1.2 Bepaalde categorieën kandidaten zullen *onder extra tijdsdruk* gebukt gaan, zoals dyslectici, kandidaten voor wie het Nederlands niet de moedertaal is en kandidaten die niet zo goed in het vak Aardrijkskunde c.q. Biologie zijn. Het is dus onredelijk gemaakte taalfouten aan hen even zwaar aan te rekenen als aan medekandidaten die met minder tijdsdruk geconfronteerd werden.

1.3 Van bekwame taalgebruikers mag worden verlangd dat ze enigszins stressbestendig zijn en dus ook onder enige stress foutloos Nederlands schrijven. In een tentamensituatie van het vak Aardrijkskunde of Biologie is er echter sprake van *overmatige stress*: kandidaten worden immers met een lager cijfer gestraft als ze de opgaven onvoldoende maken. Het is dan onredelijk hen tevens op foutloos Nederlands af te rekenen. Stressvolle tentamensituaties zijn geen normale taalgebruikssituaties.

1.4 Sommige taalfouten worden de taalgebruiker in normale taalgebruikssituaties niet aangerekend, tenzij hij of zij in die situatie over *naslagwerken en een digitale spellingschecker* heeft kunnen beschikken. Waar die faciliteiten in tentamensessies ontbreken, kunnen lang niet alle taalfouten aan de kandidaat worden aangerekend.

2. Geen objectieve beoordelingscriteria

Wat is een taalfout? Examinering van de schriftelijke taalbeheersing Nederlands vooronderstelt dat alle examinatoren in den lande dezelfde beoordelingsvoorschriften volgen en dus dezelfde beoordelingscriteria hanteren. In de praktijk is dat een illusie, tenzij slechts een zeer beperkte verzameling taalfouten wordt meegeteld (bv. onjuist gebruik van de werkwoordsuitgangen d, t en dt). Indien de individuele examinerator een vrijbrief krijgt om alle vermeende taalfouten mee te tellen, zal dat tot grote rechtsongelijkheid leiden. Moet de spelling die in het Witte Boekje is voorgeschreven, fout worden gerekend als zij door het Groene Boekje verboden wordt? Moet onjuiste interpunctie, onjuist gebruik van hoofd- en kleine letters en onjuist gebruik van spaties en koppeltkens worden meegeteld? Moet elke taalfout worden meegeteld, ook al kan deze in de desbetreffende gebruikscontext verdedigd worden?

3. Geen oordeelsbekwame examinatoren

Bij invoering van de ideeën van de Haagse politici wordt de deur wijd opengezet voor het inschakelen van examinatoren die onvoldoende oordeelsbekwaam zijn. Wil men schriftelijke taalbeheersing Nederlands objectief beoordelen, dan moet die beoordelingstaak worden uitgevoerd door bevoegde leraren Nederlands. Examinatoren van andere vakken zijn in dat opzicht beunhazen aan wie die beoordelingstaak niet kan worden toevertrouwd.

4. Misbruik van examenlicenties

Nederland kent staatsexamens enerzijds en gemengde examens anderzijds. Een gemengd examen bestaat uit het Centraal Schriftelijk en het Schoolexamen. De bevoegdheid tot het afnemen van een schoolexamen berust op een licentie die door de Staat aan de school verleend is.

4.1 Het uitgangspunt daarbij is dat de gediplomeerden van het gemengde examen aan dezelfde eisen voldoen als de gediplomeerden van het staatsexamen. Dit uitgangspunt wordt door de staatssecretaris ondergraven als zij de examinatoren van het schoolexamen de bevoegdheid toedenkt kandidaten van de examenonderdelen Aardrijkskunde of Biologie straffkortingen op te leggen wegens onvoldoende schriftelijke taalbeheersing Nederlands. Dat betekent immers dat deze tentaminandi bij Aardrijkskunde of Biologie aan hogere eisen moeten voldoen om voor dat vak te slagen dan hun collega's die het staatsexamen van dat vak afleggen.

4.2 Een fundamentele punt is dat de staatssecretaris hiermee voorbijgaat aan de wettelijke clausules van de examenlicentie. Het wettelijke uitgangspunt is dat het schoolexamen *vaksgewijs* wordt afgenomen en beoordeeld aan de hand van de exameneisen die *vaksgewijs* door de Staat zijn vastgelegd. De Staat gaat over 'het wat' en de school over 'het hoe'. De staatssecretaris denkt scholen nu de bevoegdheid toe naar eigen goeddunken in het kader van hun taalbeleid de exameneisen voor de vakken Aardrijkskunde of Biologie te verhogen. Zij handelt daarmee in strijd met de wet, die de bevoegdheid tot het formuleren van 'het wat' voor elke examenvak uitdrukkelijk aan de Staat voorbehoudt.

5. Ondergraving van het civiel effect van examencijfers

In hun ideeën over straffkortingen op het cijfer van examenvakken, andere dan Nederlands, hanteren de politici kennelijk het uitgangspunt dat eindexamencijfers er uitsluitend toe dienen om via een algoritme te bepalen of de kandidaat globaliter het beoogde diplomaniveau bereikt heeft. Daarmee gaan ze voorbij aan het civiel effect dat verbonden is aan de afzonderlijke examencijfers.

5.1 De kandidaat die voor het eindexamen gezakt is, kan de examenonderdelen waarvoor hij of zij geslaagd is, laten omzetten in certificaten. Vervolgens kan hij (zij) via het volwassenenonderwijs ontbrekende certificaten behalen om alsnog het diploma te verwerven. Aan de afzonderlijke examencijfers is dus een civiel effect verbonden, in de vorm van vrijstellingen bij de toekomstige examinering voor hetzelfde diploma. Dit vrijstellingensysteem wordt ondergraven indien het cijfer voor Aardrijkskunde of Biologie vervuild wordt door een straffkorting wegens onvoldoende schriftelijke taalbeheersing Nederlands.

5.2 Ook bij de toelatingsselectie van vervolgoopleidingen en bij sollicitaties op de arbeidsmarkt kan aan de afzonderlijke eindexamencijfers een soort civiel effect worden toegekend. Het is dan van belang dat de eindexamencijfers een zuivere indicatie bieden hoe goed de betrokkene aan het eind van de vooropleiding gepresteerd heeft in het desbetreffende eindexamenvak.

6. Maatschappelijk niet aanvaardbaar

Het geven van straffkortingen op andere vakken (andere dan Nederlands) zal waarschijnlijk op ernstige maatschappelijke bezwaren stuiten.

6.1 Het idee van straffkortingen op eindexamencijfers (andere dan Nederlands) is ingegeven door het uitgangspunt dat vóór alles voorkomen moet worden dat kandidaten die in normale taalgebruikssituaties van onvoldoende schriftelijke taalbeheersing Nederlands blijken te zijn, het diploma behalen. Men wil dus tot alle prijs voorkomen dat ze ten onrechte slagen. In een evenwichtig examenbeleid moet men echter tevens letten op het risico dat kandidaten die het diplomaniveau bereikt hebben, ten onrechte zakken. Dat evenwicht dreigt bij de introductie van straffkortingen zoek te raken.

6.2 Door het toepassen van straffkortingen worden getalenteerde kandidaten die niet goed zijn in schriftelijke taalbeheersing Nederlands, onevenredig gedupeerd. Men denke aan eenzijdig begaafde leerlingen die steengoed zijn in de bètavakken, maar die moeite hebben met de talige vakken. Door aan hen straffkortingen op te leggen in talige vakken andere dan Nederlands, worden hun kansen ooit het diploma te halen ernstig gereduceerd. Dat is maatschappelijk onaanvaardbaar omdat zodoende waardevol talent verloren dreigt te gaan.

7. Conclusies

We komen tot de volgende conclusies. De eerste conclusie is niet zozeer gebaseerd op het voorgaande betoog, maar op discussies die elders gevoerd zijn (zie de eindnoten 4 en 5).⁷

7.1 De ideeën van CDA en SP over het Centraal Schriftelijk Eindexamen en van de staatssecretaris over het Schoolexamen leggen te zeer de focus op de eindexamens als hefboom voor verbetering van de schriftelijke taalbeheersing Nederlands. Er zijn inmiddels in wetsontwerp 32290 voldoende prikkels in de examenregelingen ingebouwd om dit doel te realiseren. Zij onderschatten de bereidheid en het vermogen van scholen en docenten om de schriftelijke taalbeheersing Nederlands, ook zonder extra examenprikkels, *binnen het onderwijsprogramma* te bevorderen. Men kan bijvoorbeeld denken aan de volgende onderwijsinterventies:

- Er is veel voor te zeggen dat docenten van andere vakken (zoals Aardrijkskunde en Biologie) aan hun leerlingen feedback geven op hun taalfouten Nederlands. Tevens is het denkbaar dat leerlingen de opdracht krijgen hun schrijfproducten in tweetallen op taalfouten Nederlands door te vlooien.
- Er is zelfs iets voor te zeggen dat deze docenten geleverde toetsprestaties en werkstukken weigeren na te kijken zolang er teveel taalfouten Nederlands in zitten. Zij mogen een werkstuk aan hun leerling teruggeven met de opdracht eerst de taalfouten eruit te halen. En het is zelfs denkbaar dat ze van een leerling verlangen dat deze zich aan een herkansing onderwerpt op grond van het feit dat hij of zij bij een proefwerk te weinig aandacht aan de vormgeving met betrekking tot de Nederlandse taal besteed heeft.
- Het is denkbaar dat bij overgangsrapporten en -beslissingen tijdens de opleiding wordt meegewogen hoever de leerlingen, mede gezien hun prestaties op andere vakken, gevorderd zijn in hun schriftelijke beheersing van de Nederlandse taal.
- Het is goed denkbaar dat de docent Nederlands van de leerlingen verlangt dat zij een taalportfolio aanleggen waarin ook schrijfproducten uit andere vakken worden opgenomen. Deze taalportfolio wordt periodiek door de docent beoordeeld en het is zelfs denkbaar dat die beoordelingen meetellen voor het schoolexamen Nederlands.

7.2 Maar het is *praktisch onuitvoerbaar en toetstechnisch onaanvaardbaar* om taalfouten Nederlands, gemaakt in eindexamenprestaties voor andere vakken, door middel van een deelcijfer mee te wegen in de becijfering van het eindexamenpakket Nederlands. Ook de andere optie, toepassing van strafkortingen bij de becijfering van andere vakken (andere dan Nederlands), is om die redenen verwerpelijk.

7.3 Zoals in het voorgaande (de punten 4, 5 en 6) geargumenteed, is het bovendien *juridisch en maatschappelijk ongewenst* de schriftelijke taalbeheersing Nederlands door middel van strafkortingen mee te wegen bij de becijfering van eindexamenprestaties voor andere vakken (andere dan Nederlands).

Dit blogbericht is totstandgekomen met vriendelijke medewerking van toetsdeskundige Ben Wilbrink: hij gaf waardevol commentaar op eerdere versies van dit verhaal.

Wes Holleman
weblog onderwijs 5-4-2010
<http://www.onderwijsethiek.nl>

¹ <http://www.ikregeer.nl/zoek/dossier/32290>.

² <http://static.ikregeer.nl/pdf/KST142163.pdf>;
http://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/verslagen/plenaire_vergadering_31_maart_2010.jsp#0.

³ <http://static.ikregeer.nl/pdf/KST141366.pdf> (p.14).

⁴ <http://weblogs.nrc.nl/onderwijsblog/2010/04/01/taalfouten-op-het-eindexamen-uit-den-boze/>.

⁵ <http://beteronderwijsnederland.net/node/6762>; <http://beteronderwijsnederland.net/node/6767>.

⁶ *Over de drempels met taal* (2008, p.70). URL: <http://www.slo.nl/nieuws/dll>.

⁷ En zie ook: <http://beteronderwijsnederland.net/node/5729>; <http://www.onderwijsethiek.nl/?p=121>;
<http://www.onderwijsethiek.nl/?p=254>; <http://www.onderwijsethiek.nl/?p=415>.